

په یوه ندى نیوان فه لسه فه و میژوو

نوو سینى: رابرت برنۆن

وهرگیپرانى: نه میرى حاجى موخه مده

به شى یه کهم

فهلسه فه چ په یوه ندى که یه میژوو وه هه یه، یان میژوو به فه لسه فه وه؟ نه گهر برونیه رابردوی هریک له م دوو به شه له روانگی هزری و عه قلی رۆژئاوادا، ده بیین نه و نده په یوه ندى یان پیکه وه نیه. (فهلسه فه) له یونانیدا به مانای (عشق به دانایی و چازانی) له که سانیکه وه ده سستی پیکردوه که به (پیش له سوقراتیان)) نوابانگ بوون (ده وریه ی 600 تا 400 سال پیش زاین) و کوششى بۆ به مبه سستی تیگه یشتن له سروشتی جهان. نه وه ی گومان لیکردنه کانی فه لسه فه له وه له پیشینه کان باشت ده کات که به نه فسانه ناسی ده ناسریت، نه مه بوو که پیش له سوقراتیان ده یانویست نه ندى شه کانی خویان به به لگه له قلبه کان ناراسته بکن. گریمانان له گشت کاره کان یاندا نه مه بوو که دروست بوونی دنیا له سهر عه قله و هوشی مرۆفه به شیشه وه سازو تیار بووه که توانای دۆزینه وه ی سروشتی نه وه عه قله نیه ته ی هه یه. نه مه گریمان له ویدا روز و به راست ده زانرا که بۆ ههرشتی ده بی به لگه ی بنه رته ی یان هوی سهره تایی (arche) چۆن ئاو یان با یان ناگر هه بیته، به لاهم چه ندى پی نه چوو کیشی روونکردنه وه ی چۆنایه تیه جۆراوجۆرو نه گوجاوه کان هاتنه پیشه وه که چۆن ده بی له و چۆنایه تیه نه وه سهرچاوه بگرن (چونکه ئاو و ناگر پیکه وه ناگونجین)، بووه هوی نه وه که هه ندى برونیا به وه بی که جیهان له نه نجای کردارو په چه کردار یان جووتی دربه یه کی دیرین دروست بووه. بۆنوو نه به باوه ی (تیمپرۆلکس) (495 تا 435 پ. ن) خۆشه وستی و رقه، یانی له لایه کیتروه حه ز به هه مووان و یه کتایی، له لایه کیتریشه وه حه ز به جیاوازی و چه ند لایه نی. سوقرات (470 تا 399 پ. ن) له سیداره درا. به م تاوانه ی که گه نجانی نه سینا هانده دا له باتی قبول کردنی دابو نه ریتی کۆن و بی به های ئازادو سهر به خۆ بربکه نه وه. سوقرات له و

کاته وه به هوی سهرسه ختی کردن و پیدانه گهر له داوی راستی، به فه یه لسه سوه فیکى نارمانجی ناسراو بووه، جی ریژلینان بووه. داوی تیپه ربوونی سالانی گومان کردن له جیخانناسی، سهر نه نجام نه خلاق بوو به ته وه. (سوقرات هه رگیز شتیکی نه نووسی له م رووه له گه ل عیسادا به راورد کراوه). سوقراتی که له فه لسه فه دا ناسراوه، سوقرات (دیالوگه کانی) نه فلانونه. جا به پیی نه م داستان، نه م گۆرانی بۆچوونه په یوه ند به ناگاردنه وه ی نهان بیژی په رستگى (دلقى) به سوقرات که ((خۆت بناسه))، سوقرات نه م قسه ی به مانای ناسینی سروشتی مرۆفه بوو گریمانیه که نه م ناسینه له ناخی هه مو دایه، به لاهم له بهر هۆگه لیک داپۆشراوه ماوه ته وه. له ناگامدا، سوقرات نه به گوتنی بیردۆزه کانی خۆی، به لکو به پرسنار کردن له په یروانی وانیه ده گوتوه تا کو جوانی و دادوهی بویری له ناخدا یه له ده روونیا ندا بینیته ده ره وه، بۆیه ده یگوت من ((ماما)) یان ((قابله یه ک)) زیاتر نیم که راستیه که له بهر ده رگه ی نه وانیه تره بینمه دنیا وه. وادیتنه به رچاوه که ته وه ی فیکر کاریه کانی نه وه بوو که دانان به نه زانی عه قلانه تره له ده سته پیکردن به قسه گه لیک که نه توانین به عه قل به رگریان لی بکن، به لاهم نووسراوه زۆره کانی قوتاییه که ی یانی (نه فلانون) له ده وریه ی (428 تا 348 پ. ن) و به ره مه کانی قوتایی نه فلانون یانی (نه رسته سق) (384 تا 322 پ. ن) تاراده یه که هه مو لقه سهره کیه کانی زانسته کان به ناوینشانی به شه کانی ((فهلسه فه)) شیشه یان گرت: جیهان ناسی، نه ستره ناسی، فیزیا، ژیوار ناسی، ده رووناسی، ئیلاهیات، نه خلاق، بیردۆزی سیاسى، بیردۆزی بیژه ییه کان، به لاهم له گه ل دوو جیاوازی گرنگو به رچاودا که بنه ما بنجینه ی سه ره بخویان هه بوو: یه کیکى پزیشکی و نه ویتری میژوو. زۆر سهرنج زاری (لفچ) که به کار ده بری

راکیشه که یه که مین میژووناسانی وه که (هیردۆت) (495 تا 426 پ. ن) و (تۆکۆدیرس) له ده وریه ی (471 تا 400 پ. ن) نه به فه یه لسه سوه ده زانرانو نه خۆیانیشیان به فه یه لسه سوه ده زانسی. قسه گه لیک که له لایه ن (نه رسته سق) وه گوتراوه بابه ته که روون ده کاته وه: نه م میژوی له په ی خوارتر له شیعر داناهو و شیعر لای نه رسته سق نه تانیا کاری شاعیرانی وه (هۆمه ر) بووه، به لکو دراما به مانای ناسه واری وه که تراژیدیه کانی (ناسخۆلوس) و (سۆفۆلکس) یه ده گرتنه وه، چونکه ((جیاوازی نیوان میژوونوو و شاعیر. له ویتیه که میژوونوو و شتیکی که هه بیوه باس ده کات، شاعیر شتی که له وانیه هه بیته. که واته شیعر شتیکی فه یه لسه سوه تره و خاوه نی مانای قورس و پیرۆتره له میژوو، چونکه هه رچی له شیعر دا ده گوتری خۆی له خۆیدا گشتگریتره و نه وه ی میژوو ده یلی له کاروباری تاکانه و به شیه)) وا ده رده که وئ که میژوو که م بایه ختره چونکه به رووداوه به هه لگه و ته کانسه وه خه ریکه، له حاله تیکا شاعیر که ساییته و روداوه کان ده گۆپی و ده یکاته بنه ماگه لیک که تیرامانی جیگر سه بارت به چاره نووسی مرۆفه رون ده کاته وه، به واتایه کیتر، مانای گشتی خۆی پی ده به خشی. له گه ل هه موو نه مه شدا، شیعر هیشتا ناگاته په ی فه لسه فه، چونکه فه لسه فه ((گشتیه کان)) (کلیات) تا ناستی زانستی و تیگه یاننن به رز ده کاته وه. نه مه ی لیره دا خرایه یوو گو مانه که له فه لسه فه ی کلاسیکی رۆژئاوادا خاوه نی ته وه رو ریژو گرنگیه کی زۆره. نه رسته سق به باش ده زانسی که ناسینی راستی (episteme) خۆی له خۆیدا ناگایی گشتیه، چونکه نه گهر نا ماژه به شتیکی تاییه ت یان فرمانی بچوک پرسناریه کیت ((نه مه چیه)) له وه لاهم ده دریتنه وه پیته ده رده که وه ی که نه وشته چیه وه کو (ئاو یان دره خت). زاری (لفچ) که به کار ده بری

نه مه یه که ماده بنه رته ی، وردیله یی یا تاییه ته ندى شته کانه، چونکه پی ده چیت که بوونه وه رانی جۆراوجۆر له شتیه گشتیدا هاویه ش بن. بۆ نمونه (سروشتی مرۆفه، له م باره شه وه یه کی له نه رسته سق یه کانی سه ده کانی ناوه راست) (تۆماس ناکویناس) (1225-74 ن) نه و ته یه ی وروژاند که ماده ((سهره تا به رجه سته بوون و یه که و ته نیابوونه)) نه م جۆره تیروانینه به گشتی له نه فلانونه وه سهرچاوه ده گرت که وه که نه وه دیالوکی (تیمانوس) دا باسی ده کات، جیهان کاتی دروست بوو که خوا ((شیشه کان)) یان (بیرونه ندى شه کان)) ی خسته سهر قولاییه کی شه پۆلای و یه پریشان. (نه ندى شه ی نه فلانون له په ی یه که مده له گه ل شتیه هه نده سیاسیه کانی (نه قلید سوما) یدا روویه روو بووه و ده یگوت هه رشتیکی فیزیایی که نه م شتانه ی لیوه دروست ده بیته، هه ر نه و شتیه هه نده سیانیه، به لاهم (شیشه کان) یان (بیرونه ندى شه کان) هه رگیز ناتوانن (جیگری) یان (دروست کردن) ی نه و شله ژاوی په ریشانه ی پیک بینن. وه ما هه ست کردنی به شیشه ی گشتی له نه زمونه رۆژانه یه کانداه سهرچاوه ده گری. نه گهر که سی به ماموستایه کی بیرکاری بللی کۆی گوشه (زاویه) ناوخوییه کانی سی گوشه یه که به گه چ (تباشیر) له سهر ته خته ره ش کیشراوه 185 ده ره جه نیه، وه لاهم ده بییتنه وه که به مادانه له مه باشت کارنا کریت (بۆ نمونه گه چ ورد ده بیته یان رووی ته خته ره شه ساف نیه) و نه مچا له بهر نه مه له وانیه بتوانی بگوتری که نه وسی گوشه یه، سی گوشه ی (واقعی) نیه. وه لی نه فلانون ده لی هه میشه هه روایه: شیشه کان یان پیکهاته ی شته فیزیاییه کان ته نیا به هوی هه نده وه ده توانین لیان تی بگه یین و بجیته عه قلمانه وه.

هه لسه نگانندی دور له واقعیته ی نه رسته سق له میژوو (که شوپنه اوره له نیوان سه ده ی تۆزده یه م به زمانیکی به یاماده وه دووباره درکندی) ده بی به وه ما زه مینه و پیشینه یه تیگه یشتنی لی وه ده ست بیته، هه ر چه ند که نامانجه راستیه کانی میژوونوسان به ره و گپری ده بات. (تۆکۆدیرس) یه که سه ده پیش ده رباره ی نه رسته سق نووسی که نامانجی من ((به ده سته یان زانیاری وردی رابردوه تا یارمه تیده ربی بۆ تیگه یشتن له اداها تووی مرۆفایه ی گه رچی کت و مه ر ده نگدانسه وه ی

رابردوونیه، وه لی هه رچون بی لی چوونی هه یه)) جا له بهر نه مه ده بی ((له هه موو نه و چاخانه دا زانیاری هه بیته)). پاشانیش (پۆلویوس) له ده وریه ی (198 تا 117 پ. ن) نووسی که میژوو نامانجی ((زانستی)) هه یه، به م واتایه که (مرۆفه هچ نامانجی گه وره تری له ناسینی رابردوو بۆ چاککردنی ره قتاوو کرده وه یان نیه. به پیی نه مه توکه ترین بنجینه ی فیکر کردن په روه رده یه بۆ به سهر بردنی ته من له چالاکیه سیاسیه کانداه، به داوا داچوونه وه ی میژوو)) به باوه یی (نه و) یانی (پۆلویوس) میژوو ((له و باره وه باس ده کات که بۆ، چۆن، به چسی هۆیک هه رکاری نه نجام دراوه))، نه گهر نه م شی کردنه وه له نوسولی گشتی و بنیاتی هوی یه اکردن به دینه لاه ((نه وه ده مینیتنه وه نووسینیکی چازانیه (ماهرانه)، به لاهم به ندره نیه، هه رچه نده له وانیه خۆشخالگه ربیت، وه لی هچ سوودیکی بۆ داها توو نیه. کاکله ی قسه به باشترین شتیه (دیوژوروس سبیلیایی) له 90 تا 20 پ. ن) و (دیوژوروس هالیکارناسوس) له کۆتایی سه ده ی یه که می پ. ز به یانان کرد که گوتویانه: (تاریخ هه ر فه لسه فه یه که به لگه و راستیه کان ده رازنیتنه وه)) له گه ل نه مه شدا له سهرتاسه ری کۆتایی سه رده می یونانی و رومی ریژی فه لسه فه میژوو وه که به شتیکی زانستی هه روا بی بایه خ مایه وه. له گه ل په یدا بوونی مسیحیه ت هه ندى بابته، به تاییه تی ده رباره ی عیسا که ده یانگوت واقعیته ی میژویی هه یه مانا و گرنگیه کی جیهانی په یدا کرد، له وانیه بو په ی زانستی میژوو بینیتنه کایه وه، به لاهم نه م ئاره زووه نه هاته دی. له سه ده کانی 12 و 13 ی زاینسی ناوه رۆکی نووسراوه کانی نه رسته سق له جیهانی عه ره به وه گه یشته دنیا ی مسیحیه تی رۆژئاوا و ((له نوویه دۆزرایه وه)) و زانگۆکانی وه ک پاریس و ئوکسفۆرد که تازه بۆ نه م مبه سته دامه زرابوون بره وی په یدا کرد، به لاهم دیسان له گه ردونه ی فه لسه فه یی گه وری خاوه ن قوتابخانه کانداه که به دیهات، گرنگی گه میژوو نه درا. ماویه تی

به نجه کانی.. به نجه کانی..

زانا سامان

هه میشه خۆی بۆ ساتیک له بیته نگی ناماده ده کرد، ده بو یست چه ند چرکه یه ک چاوه به خه م کزبووه کانی لیکنیت.. به رله وه ی بریاریدات بۆ خۆ دوورخستنه وه له پیگه ی دۆزینه وه ی خود، بیه وده بوون.. ورده ورده له نیو مۆخیدا چه که ره ده کن، نه و په رۆشی ته نهایی بوو که چی نیستا هه لپه ی نه وه ده کات (په نجه کانی) له له پی ده سستی جیاکاته وه و دانه، دانه نازادیا نکات، به لاهم چ جۆره نازادبوونیک نه ویش ته نیا خۆی بریارده، بۆ نه هه مو کاته کانی ژیان دوررگه یه ک بوو بۆ په شیمانی، من رهنگی شیتی بوون له نیویدا به دیده کرد، کاتیک به سه ر شه قام و نه نیو کوچه کانداه گوزه را، به رده وام نه م چه ند وشه یه ی به ده م خۆوه ده وته وه (ده بیته له و دیو نه م بوارده چلکه ی.. په رده ی ژیانم، چ هه بیته باس له چ بکرت.. نه میش هه ر گومان). ناسانیه هه روا به زوویی له م ژینه که مه دا تیگه یشتن له لاویک که بیرمه ندیته بۆ گه ران به دوی شو ناسدا، له دوو که لی جگه ره که ی ده سستی که تیمده پروانی که نارستانی بیزاریم به دیده کرد، قه ده ر.. بوو.. منیش ده مو یست چه ند ساتیک سنووری خۆم به زینتم وه ولمه ده دا له گه لی بدویم، به لاهم یه قینی شه رم له مندا هه رگیز ریگه ی پینه ده دام، پاشان زانیم گه رن له م پراوپره له گومان و نه ویش گۆشا و گۆش له گه ران ده بوینه وه زه د دۆپاندن.



خاچه

سهرۆک

یادت ده کهم یادت ده کهم نیستا مه ته نیام له چیژوانه کهم خۆم به قوریانی نیگای چاوه کت چه ند مه مست ده بووم به لیته کت خۆزگه وه ک جارن بهاتیتایه خۆم له مبریتتا له خاج بدایه یاره چاوه جان و نیگا شیرینم بروا بکه بی تۆ نامۆ غه مگینم نیستا تۆ له کویت له کام دیداره قه دری تۆ لای من یه کجار گرانه ئالو رۆزه وه ی تۆ له من دووری ناگرم تینه ربووه نیمه سه بووری ناوبه و چاوانه ی سۆمای ناییم گریام دئی به دلئی زه لیلیم خۆشه ویسته کهم خه ون و خه یالم منم به بی تۆ دائیم ده نالم تۆ له من دووری ناوت له سه ر زار بۆ خۆت ده یزانی منم شیت و هار..

Gianluca & Simona - photo 2004